
La classe dirigent de Barcelona i la Conferència dels Tres Comuns. Una relectura del poder del Consell de Cent en el tombant del segle XVIII

Eduard Martí Fraga*

A hores d'ara, parlar del poder del Consell de Cent a l'Edat Moderna pot semblar ja un tema redundant.¹ És ben conegut com al llarg del segle XVI i XVII els seus camps d'actuació van anar creixent fins posar-se al mateix nivell que la Diputació del General, si no més amunt. Des del fet que els seus enviats al rei tinguessin la consideració d'ambaixadors, passant pel dret de carreratge, les exempcions fiscals i el dret de cobertura assolit el 1690, els consellers s'havien configurat com una institució amb una gran influència política.² No exagerava pas Joan Botero quan, el 1637, deia que Barcelona semblava més una «república franca que ciutat vassalla per los molts privilegis de que goza».³ Tampoc ho feia el general Vendôme el 1697, en considerar que «mai havia vist una ciutat amb tants privilegis, [...] amb capacitat de burlar-se sovint de les ordres [...] del rei d'Espanya».⁴ L'alt concepte que tenien els consellers de les seves responsabilitats vers la societat els va portar a intervenir sovint en afers que afectaven a la defensa de les Constitucions de tot el Principat i no només de la ciutat, com ho constataren els mateixos consellers l'any 1591.⁵ Aquesta realitat té una llarga trajectòria, que va des del Consell del Principat de 1460, creat amb el suport i vist-i-plau del Consell de Cent,⁶ passant per tot el conflicte de les Juntes de Braços de finals del segle XVI, estudiades per Miquel Pérez Latre, fins arribar a la Junta General de 1640.⁷ En totes elles s'observa el paper director del Consell Cent en decisions que afectaven a tota la comunitat del Principat, tractant d'igual a igual a la Diputació.⁸

* Universitat Internacional de Catalunya.

1. Aquesta comunicació s'emmarca dins el *Grup d'Estudis de les Institucions i la societat a la Catalunya Moderna, segles XVI-XIX* (2009 SGR 00318), dirigit pel professor Joaquim Albareda.
2. Agustí DURAN i SANPERE, *Barcelona i la seva història*, vol. II, Barcelona, Curial, 1973; Andreu Avel·lí PI I ARIMON, *Barcelona antiga y moderna*, vol. I, Barcelona, Llibreria Tomàs Gorch, 1854; Jaime Carrera i Pujal, *Història Política i Econòmica de Catalunya*, vol. I, Barcelona, Bosch, 1947.
3. Núria FLORENSA i SOLER, *El Consell de Cent, Barcelona a la Guerra dels Segadors*, Barcelona, Universitat Rovira i Virgili, 1996, pàg. 113-114.
4. Joaquim ALBAREDA, «La revolució catalana de 1640: la continuïtat de la revolta», dins VVAA, *La revolució catalana de 1640*, Barcelona, Crítica, 1991, pàg. 291-317. La cita és la pàg. 310.
5. Miquel PÉREZ LATRE, *Llevar la Corona de su magestad*, Treball d'iniciació a la recerca, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 1994, pàg. 226.
6. Sobre el Consell de Principat vegeu Georges DESDEVEISES DU DEZERT, *Don Carlos de Aragón, príncipe de Viana*, Pamplona, Gobierno de Navarra, 1999.
7. Vegeu Basili DE RUBÍ, *Les Corts Generals de Pau Claris*, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1976, pàg. 84.
8. FLORENSA, *El Consell...*, pàg. 555. Sobre el poder del Consell de Cent, vegeu també Eva SERRA i PUIG, «Poder polític: municipi, Generalitat i virrei», dins Eulàlia DURAN i Eulàlia MIRALLES (coord.), *La Barcelona ideal i la*

Aquest prestigi creixent va dur a què, en determinades ocasions, el Consell de Cent s'enfrontés amb la Diputació per la defensa de les Constitucions, acusant-la de no complir amb les seves obligacions i arribant a denunciar-la per contrafacció. Així succeí, per posar un dels exemples més coneguts, amb la vicerègia del bisbe Sentís l'any 1622. Però no només en aquella situació:⁹ també amb la vicerègia de 1701 i amb el conflicte per l'expulsió d'Arnald Jäger el 1702 el Consell de Cent va denunciar els diputats «en atenció de la gran omissió se ha experimentat y experimenta en dits deputats en lo tocant a la observança de las Generals Constitucions».¹⁰ Una lectura crítica dels fets succeïts durant els primers anys del segle XVIII posa de manifest que els diputats no van tenir una actitud prou diligent en la defensa de les Constitucions. Van ser els diputats els primers en acceptar la interinitat de Darmstadt el novembre de 1700, els que al febrer de 1701 acceptaren el nomenament de Palma com a virrei tot i que no s'havia finalitzat la vicerègia de Darmstadt, els que no s'enfrontaren amb el virrei en el conflicte per les càtedres de la universitat ni per l'escorcoll de la correspondència privada l'estiu de 1703. Amb el virrei Velasco, els Diputats van acceptar les modificacions del testament de Carles II fetes per Felip V i no s'oposaren als empresonaments il·legals de juny de 1704.¹¹ Fins i tot en el conflicte per l'*Epítome* de 1711, els diputats només reaccionaren després de les demandes dels consellers perquè analitzessin el contingut del llibre. En totes aquestes situacions, el Consell de Cent i el Braç Militar, dirigits per la Conferència, van liderar la defensa de les Constitucions amb molta més fermesa que no pas la Diputació.¹²

Si al llarg del segle XVII, el Consell de Cent va assolir quotes de poder més grans, fins a igualar i superar en prestigi a la Diputació,¹³ l'aparició, l'any 1697, de la Conferència dels Tres Comuns, va trencar novament l'equilibri de poders entre les institucions. Aquesta institució, que reunia representants de les tres més poderoses del país (Consell de Cent, Diputació i Braç Militar), va liderar l'actuació del comuns durant aquells anys fins esdevenir un autèntic organisme director. El seu poder va ser tan gran, que l'any 1705, Felip V es veié forçat a anul·lar les conferències pels “danys” que causava al seu servei. En arribar Carles III, l'arxiduc, es van tornar a legalitzar i van tenir un paper clau fins a la darrerria de 1714.¹⁴ Més enllà d'aquest fet, l'aparició de la Conferència dels Tres Comuns sembla que va significar un nou intent del Consell de Cent d'augmentar les seves quotes d'influència política en detriment de la Diputació. Vegem-ho amb una mica més de detall.

Barcelona real en la cultura literària de l'Edat Moderna, Barcelona, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (*Barcelona Quaderns d'Història*, 9), 2003, pàg. 25-50.

9. Diversos autors han estudiat amb profunditat l'episodi de la vicerègia del bisbe Sentís, en especial John H. ELLIOTT, *La revolta catalana, 1598-1640*, Barcelona, Vicens Vives, 1966, pàg. 142-152; i Jesús LALINDE, *La institució Virreinal en Catalunya*, Barcelona, Instituto Español de Estudios Mediterraneos, 1964, pàg. 164-175.
10. *AHCB* (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona), 1B-XVI, *Corts*, 89 (Microfilm 119), 26 de febrer de 1703.
11. La bibliografia sobre el paper de la Diputació durant la Guerra de Successió és immensa. Per a una aproximació específica només dels anys que estudiem en aquesta comunicació, vegeu: Joaquim ALBAREDA i Eduard MARTÍ FRAGA, «Pròleg. La Generalitat entre 1701 i 1714», dins Josep M. SANS I TRAVÉ (dir.), *Dietaris de la Generalitat de Catalunya. Vol. X. Anys 1701 a 1713*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2008, pàg. IX-XXXV.
12. *AHCB*, 1B-XVI, *Corts*, 89 (Microfilm 119), 26 de febrer de 1703.
13. Ben significativament, el 1690, els consellers aconseguiren el dret de cobertura. La Diputació i el Braç Militar van haver d'esperar a 1706 per assolir aquest privilegi. El 1711, el Consell de Cent es tornava a diferenciar: els seus oficials aconseguiren el privilegi de “Grandes de España” de primera classe. Diputats i militars en van ser exclosos.
14. *Manual de Novells Ardits vulgarment appellat Dietari del Antich Consell Barceloní...*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1892, vol. XXV, pàg. 8. Sobre la Conferència dels Tres Comuns, vegeu Eduard MARTÍ FRAGA, *La Conferència dels Tres Comuns (1697-1714). Una institució decisiva en la política catalana*, Barcelona, Fundació Ernest Lluch, 2008.

Tot i que la primera Conferència dels Tres Comuns va ser l'any 1697, la institució es va consolidar l'any següent arran de la necessitat de defensar l'honor dels catalans de les injúries proferides per Le Gendre. El resultat d'aquestes conferències fou la redacció del memorial *Escudo de la Verdad*. Ja aleshores es posà de manifest les divergències entre la Diputació i els altres dos comuns. La Ciutat i el Braç pretenien redactar un nou llibre, però els diputats es negaren a fer-ho,¹⁵ la qual cosa posava de manifest que el Consell de Cent i la noblesa tenien una actitud molt més ferma que no pas els diputats en la defensa de les Constitucions. Començava així tot un seguit de conflictes que a partir d'aleshores es van produir entre la Diputació, d'una banda, i el Consell de Cent i el Braç Militar, de l'altra. Darrere de tots els casos que hem esmentat abans (la vicerègia de 1701, l'afer Jäger, les càtedres de la universitat, el cas Pallejà, els empresonaments il·legals, etcètera) trobem una Diputació més partidària de les prerrogatives reials que no pas de la defensa de les Constitucions. Una Diputació que rebutjava el nou paper que pretenia tenir la Conferència dels Tres Comuns. Com s'explica aquesta actitud? Bàsicament per dues raons: la tipologia dels temes que tractava la Conferència i les competències que tenien els representants dels comuns.

Una ullada als temes per als que es reunia la Conferència posa de manifest que molts d'ells no eren qüestions pròpies ni del Consell de Cent ni del Braç Militar. Cap d'ells tenia competències per decidir res sobre l'aplicació de la vicerègia, sobre l'obertura del Tribunal de Contrafaccions o per posar en dubte la validesa de les modificacions al testament de Carles II. Bé ho deien els mateixos diputats el 1701, quan justificaven la seva actitud perquè «la elecció de medis per exir al reparo de contrafaccions per ser esta peculiar a dit molt Illustríssim y fidelíssim consistori».¹⁶ Acceptar una reunió de representants de les tres institucions per tractar aquestes temes suposava reconèixer que el Consell de Cent i el Braç Militar tenien competències sobre ells i que, per tant, la seva opinió valia tant com la dels diputats. Així, la Conferència esdevenia un mitjà a través del qual la Ciutat i el Braç augmentaven les seves quotes d'influència política, mentre que la Diputació en perdia. Els fets s'acabaren imposant i a partir de 1704 la Diputació va acceptar entrar en el joc de les conferències dels Tres Comuns. Una ullada als 71 temes diferents que va tractar la Conferència entre 1698 i 1714 palesa aquesta realitat. Gairebé el 50% de tots ells eren qüestions exclusives dels diputats, com ara la defensa del Principat durant la guerra, els problemes amb els allotjaments, l'obertura del Tribunal de Contrafaccions, la publicació de l'*Epítome*, l'enviament d'ambaixadors, els tractats internacionals de pau o la convocatòria de la Junta General de Braços. Gràcies a la Conferència, la Ciutat va poder influir, d'igual a igual, en aquests temes, i així augmentar la seva quota de poder. La Diputació era la gran derrotada.

L'altre argument dels diputats per oposar-se a les conferències eren les competències dels representants dels comuns. Ciutat i Braç pretenien que els seus representants tinguessin “vot decisiu”, és a dir, que els comuns haguessin d'executar les decisions de la Conferència. Això implicava atorgar un gran poder a la Conferència, que s'erigia en un organisme superior als comuns, els quals només podien obeir les seves indicacions. La Diputació es negava a acceptar aquest tipus de plantejament i exigia que els representants tinguessin “vot consultiu”, de manera que els comuns poguessin

15. Josep M. SANS I TRAVÉ (dir.), *Dietaris de la Generalitat de Catalunya. Vol. IX. Anys 1689 a 1701*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2006, pàg. 1105-1106.

16. ACA (Arxiu de la Corona d'Aragó), *Llibre de deliberacions del Braç Militar*, G-69, vol. VI, f. 203r. D'ara endavant LLDBM.

lliurement seguir o no el parer de la Conferència.¹⁷ Això suposava limitar amb contundència el poder de la Conferència, que no determinava l'autonomia de cada comú en la seva actuació. Sota la llum del que hem exposat abans, ens adonem com el Consell de Cent estava molt interessat en què la Conferència tingués un vot decisiu, ja que implicava disminuir l'activitat dels diputats, alhora que reforçava la influència de la Ciutat en les decisions que afectaven a tot el Principat. Els diputats van resistir fèrrriament les pressions, perquè acceptar-les implicava renunciar a la seva autonomia i al seu lideratge institucional, un lideratge que en la conjuntura de 1700 es trobava greument debilitat.¹⁸ Després de llargues discussions, al setembre de 1703, el conflicte va acabar en favor dels interessos dels diputats, de manera que consellers i militars acceptaren que les conferències tinguessin poders limitats.¹⁹ Des d'aquella data i fins 1714, la Conferència es va configurar com una institució de caràcter assessor, però en la qual es reconeixia als representants de la Ciutat i Braç la capacitat d'opinar i influir en un nombre de temes molt més grans dels que havien tingut fins al moment.

La importància que va tenir la Conferència com un instrument per expandir les quotes d'influència política del Consell de Cent es pot veure en altres aspectes. Un d'ells seria la iniciativa a l'hora de convocar la reunió de representants dels comuns. Per poder reunir la Conferència calia que un comú, davant el que considerava un afer greu, demanés a la resta d'institucions obrir conferències. El fet que un comú instés a la resta a tenir conferències era indicatiu del seu interès i la seva confiança en aquesta institució. Doncs bé, del total de les 32 conferències que tenim constància de qui les va convocar, en 15 casos va ser el Consell de Cent que les va demanar, la qual cosa suposa gairebé la meitat del total. De la resta, 10 van ser iniciativa del Braç, i 7 de la Diputació. A aquesta xifra caldria afegir el fet que en molt poques ocasions el Consell de Cent va rebutjar la possibilitat de tenir conferències, cosa que només ho féu amb la qüestió de la Nova Planta de govern de 1702.²⁰ És més, en algunes ocasions, va demanar tenir conferències amb la Diputació, la qual va rebutjar l'oferta,²¹ cosa que posa de manifest la determinació del Consell de Cent per intervenir en aquells aspectes referents a la defensa de les Constitucions quan els diputats no ho feien.

El creixent prestigi que el Consell de Cent va assolir a través de la Conferència dels Tres Comuns es visualitza també en el protocol, que posa de manifest la preeminència dels consellers per sobre dels diputats. Per exemple, a partir de 1707, la Conferència va començar a redactar representacions conjuntes dels Tres Comuns per Carles III i diversos monarques europeus. Resulta significatiu observar com aquestes representacions anaven signades en nom de «los comunes de la ciudad de Barcelona, Deputación de Cataluña y Brazo Militar del Principado»,²² en aquest ordre. És a dir, el Consell de Cent se situava per davant de la Diputació a l'hora de parlar en nom dels Tres Comuns. Fins i tot les representacions que redactà la Conferència per les converses de la Pau d'Utrecht anaven encapçalades per «La ville de Barcelonne, la Députation et

17. SANS (dir.), *Dietaris...* Vol. X, pàg. 258-259 i 1538-1540.

18. Bé ho assenyalava pels volts de l'hivern de 1700 el poeta Bonaventura de Gualbes: «Lo Principat à fet el doch / perquè la nostra ciutat / fa paper de diputat / lo diputat de badoch» (Kenneth BROWN, *Vida i obra de Joan de Gualbes i Copons*, Barcelona, Abadia de Montserrat, 1995, pàg. 89).

19. AHCB, 1B-II, *Registre de Deliberacions*, 212, fols. 302v. i 303r. D'ara endavant LLDCC.

20. ACA, *Llibre de deliberacions del Braç Militar*, G-69, vol. VI, fol. 400v. i ss.

21. Així succeí amb el donatiu de les Corts de 1701, la desinsaculació de Pau Font al 1702 o les peticions dels mercaders de la Llotja al 1706; vegeu AHCB, 1B-II, *Registre de Deliberacions*, 211, fol. 98v. i 179v., i 216, fol. 398r.

22. ACA, *Llibre de deliberacions del Braç Militar*, G-69, vol. VI, fol. 405r.

le Bras Militaire de la Principauté de Catalogne».²³ Una altra manifestació sobre la forma en què el Consell de Cent se situava per davant la Diputació es pot observar en els detalls de protocol que tingueren els monarques amb els comuns, especialment a partir de 1707. Quan el 1711, l'arxiduc Carles III va abandonar Barcelona, el dietari de la Diputació recull com «los tres comuns li besaren sa real ma interpoladament, ço és, primer lo conceller president, després lo diputat eclesiàstic y després lo protector».²⁴ També s'observa aquest fenomen en les ambaixades que els presidents dels tres Comuns feien al rei per presentar els documents redactats per la Conferència. En aquestes ambaixades «lo senyor conceller presideix, tenint a mà dreta y parlant primer, lo de la Deputació al mitg y lo del bras militar a la squerra».²⁵ Realment, la Ciutat s'havia situat per davant de la Diputació en el protocol extern, i això havia estat gràcies a la Conferència dels Tres Comuns, que va esdevenir una autèntica palestra per que els consellers assolissin de manera legal un prestigi i un lideratge que s'havien forjat al llarg dels anys anteriors.²⁶ Era un signe ben clar de la nova jerarquia de poders a Catalunya.

Però quedar-se amb aquesta imatge purament política del Consell de Cent seria un error. El desenvolupament dels fets fàcilment ens pot portar a fer una lectura excessivament simplista: considerar que dins el Consell de Cent hi havia un grup de persones, amb noms concrets, que controlaven la institució i que volien expandir el seu poder. La Conferència dels Tres Comuns esdevindria així un instrument per debilitar la Diputació, en una hipotètica lluita entre les institucions pel lideratge polític.

No són pocs els historiadors que consideren que les institucions catalanes estaven marcades per un control endogàmic en el que unes poques famílies exercien un gran control sobre elles. Encara no fa gaires anys que Juan Luis Palos considerava que, tot i la introducció de la insaculació en el Consell de Cent, «Barcelona va continuar essent una ciutat governada per un reduït nombre de famílies poderoses, per a les quals les constriccions del sistema legal no fou mai un impediment important a l'hora de mantenir-se en el poder».²⁷ En la mateixa se situarien els estudis de Maria Adela Fargas i els d'Antoni Passola per al cas de Lleida.²⁸ La breu panoràmica que hem dibuixat de l'actuació del Consell de Cent durant aquests anys posa de manifest que va haver una actitud coherent en la defensa de les Constitucions i en la consecució de quotes de poder cada vegada més grans. Era això el resultat d'un pla fixat per persones concretes? Podem parlar de l'existència d'una elit dirigent al Consell de Cent entre 1698 i 1714? Respondre a aquesta pregunta no resulta fàcil, ja que exigeix un estudi profund dels vincles familiars i les estructures de poder del Consell de Cent durant els anys de la Guerra de Successió. Tot i així, voldríem apuntar aquí algunes reflexions i resultats dels estudis socials que des de fa uns anys estem duent a terme sobre la classe dirigent

23. *Actes, memoires et autres pieces authentiques concernant la paix d'Utrecht*, Autrech, Gullaume van de Water, 1714, vol. I, pàg. 462.

24. SANS (dir.), *Dietaris... Vol. X*, pàg. 1200.

25. SANS (dir.), *Dietaris... Vol. X*, pàg. 1263-1264.

26. El procés de prelatió dels consellers per davant els diputats no va ser automàtic, sinó resultat d'una evolució al llarg de tot el període. Vegeu SANS (dir.), *Dietaris... Vol. IX*, pàg. 1072; i ACA, *Llibre de deliberacions del Braç Militar*, G-69, vol. VIII, fol. 383r.

27. Joan Lluís PALOS, *Catalunya a l'imperi dels Àustries*, Lleida, Pagès, 1994, pàg. 503.

28. Maria Adela FARGAS PEÑARROCHA, *Família i Poder a Catalunya 1516-1626. Les estratègies de consolidació de la classe dirigent*, Barcelona, Fundació Noguera, 1997; Antoni PASSOLA, *Oligarquía, municipio y corona en la Lleida de los Austrias*, Lleida, Universitat de Lleida, 1994.

catalana en la primera dècada del segle XVIII.²⁹ Una anàlisi d'aquesta mena pot ajudar a fer una relectura dels fets exposats.

En aquest sentit, resulta necessari d'identificar als ciutadans honrats, militars i mercaders que van ser membres del Consell Plenari de la Ciutat entre 1698 i 1714, per veure si realment hi ha, a curt termini, unes dinàmiques endogàmiques.³⁰ Aquestes persones eren les que votaven les decisions del Consell de Cent i les que determinaven, en darrera instància, la seva actuació. És conegut que el Consell de Cent estava format per 144 membres, dels quals cada estament en tenia 32, a excepció dels militars, que en tenien 16. Així i tot, s'ha de dir que, al tombant del segle XVII, aquesta estructura sembla que havia canviat lleugerament.³¹ Els membres del Consell Plenari eren escollits per una durada de dos anys, però de manera que cada any s'escollien la meitat. Així, trobem que cada any hi ha 16 membres que «restan» i 16 que «entran». Aquesta estructura permetia que, a nivell teòric, fos possible que una persona sempre fos present al Consell de Cent.

Les dades mostren que per al període 1698-1714, que són els anys de la Conferència, van participar en el Consell Plenari 275 persones diferents (128 ciutadans honrats, 86 militars i 61 mercaders).³² D'aquestes, només 35 van ser membres del Consell en més de la meitat dels anys analitzats, la qual cosa suposa el 13% del total. Podem parlar d'una elit dirigent quan només el 13% supera la meitat de les reunions? És més, no hi ha cap persona que tingui un 100% de permanència en tot el període analitzat, tot i que legalment era possible. La persona que té una presència més gran és Joan Colomer, un mercader que va estar present el 82% dels anys, seguit per Fèlix Boneu, amb el 76%. Fèlix era un ciutadà honrat que va ser conseller en cap en dues ocasions. Les tres següents persones, Francesc Bàssols, Josep Porcia i Josep Duran, tots ells reconeguts mercaders, van estar presents al Consell de Cent en el 70% dels anys. Els 30 membres restants d'aquesta "hipotètica elit" tenen xifres inferiors al 60%. En quina mesura es pot parlar realment d'una elit dirigent, és a dir, de l'existència d'una sèrie de persones concretes, sempre presents en les reunions, que decidien l'actuació de la institució? El que sobta és que aquesta varietat tan gran de persones es combina amb una actuació a nivell polític bastant uniforme del Consell de Cent, sempre ferm en la defensa de les Constitucions.

Es pot argumentar que el context històric de la Guerra de Successió marca de manera clara l'estudi. En aquest sentit, podem dividir el període en dos grups: 1698-1705 i 1706-1714. El primer període correspondria al govern de Carles II i Felip V. El segon serien els anys de Carles III, l'arxiduc. Fent-ho així, les xifres tampoc canvien de manera notable. Per al primer període, la novetat més important és l'aparició de tres persones amb un 100% de presència: Fèlix Boneu, Miquel Colomer i Onofre Sidós; és a dir, un ciutadà i dos mercaders. Aquestes persones potser sí que les podríem qualificar

29. Sobre aquest tema, vegeu Eduard MARTÍ FRAGA, *La classe dirigent catalana. Els membres de la Conferència dels Tres Comuns i del Braç Militar (1697-1714)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2008.

30. A aquests també s'han afegit les persones que van ser consellers en cap, segon, tercer i quart durant aquests anys. Les dades de l'estudi procedeixen del AHCB, 1B-II, *Registre de Deliberacions*, 208 i ss., que recull anualment els membres del Consell Plenari. Hem exclòs de l'estudi els artistes i els menestrals perquè aquests no podien ser membres del Braç Militar i la Conferència.

31. Sobre la composició del Consell de Cent vegeu, entre altres, FLORENSA, *El Consell...*, pàg. 124 i ss. Les diferències principals les trobem entre els mercaders. Per a les dates analitzades no hi ha un criteri clar. Entre 1698 i 1709 trobem una tendència a nomenar al voltant de 24 membres per any, però no sempre entren el mateix nombre de membres que resten. A partir de 1711, la xifra es redueix al voltant de 16.

32. Quan hi ha una defunció, el *Registre de deliberacions* introdueix un substitut, la qual cosa fa que per un mateix lloc comptem dues persones. Vegeu per exemple els ciutadans de l'any 1699.

de dirigents, però cal reconèixer que 3 persones sobre les 185 que hi van haver en aquells anys és un nombre excessivament petit per poder-lo qualificar “d’elit”. De fet, per aquest període, amb xifres superiors al 70%, només hi ha 20 persones, la qual cosa suposa un 10% del total de les persones que hi van assistir. La xifra contínua essent molt petita i excessivament variada (12 mercaders i 8 ciutadans). A partir de 1706, la realitat és més radical. No hi ha cap persona que tingui un 100% de presència i només hi ha 11 persones amb més del 70% del total de 187 persones que hi participen (el 6%). De les 11 persones més freqüents, cal parar esment a la presència dels grans mercaders del moment (Josep Duran, Joan Pau Llorens o Francesc Mascaró) i també d’alguns ciutadans honrats, entre els que destaquen Oleguer Argemir, Francesc Montfar i Rafael Casanovas, que, molt significativament, no havia estat membre del Consell de Cent abans de 1706. Més enllà d’això, es constata que entre els ciutadans honrats que tenen una freqüència superior al 50% de les reunions no hi ha cap membre de les grans famílies oligàrquiques que Maria Adela Fargas havia estudiat per al segle anterior (Desvalls, Dusai, Fivaller, Gualbes, Llull, Marimon, Pol, Sapila i Terré).³³ Com s’ha d’entendre aquest canvi de protagonistes?

Una altra manera de veure aquesta aparent absència d’una elit dirigent tancada seria a través dels consellers. Elliott considerava que al segle XVII, al voltant de 500 famílies «dominaban la vida del Principado».³⁴ És molt significatiu que, de la llista de 275 persones, només hem trobat 33 famílies amb més d’un membre, la qual cosa suposa el 24% (66 persones), i que, curiosament, no sempre es troben entre les més freqüents.³⁵ En aquest sentit, resulta significatiu observar que tant les 6 persones que més presents van ser al Consell de Cent abans de 1706 com les 6 que ho van ser després de 1706, totes van ser consellers en alguna ocasió.³⁶ Potser sí que aquestes persones van ser les que més van influir en el Consell de Cent, però fins a quin punt això és una elit tancada, si no hi ha cap vinculació familiar entre elles i representen només el 4% de les 275 que estudiem? És més, del total de 61 persones diferents que durant aquells anys van arribar a ser consellers, només 7 van repetir en una ocasió.³⁷ No percebem cap grup familiar que es repeteixi d’una manera notable. Les dades apunten que, al menys per aquests anys, resulta ben difícil per al cas de Barcelona parlar d’un nucli dirigent tancat o d’un grup de famílies que controlin la institució.

Els estudis tant de Fargas per al cas de Barcelona com de Passola per al de Lleida conclouen que va existir una elit dirigent urbana consolidada. Aquesta elit, formada per un grup reduït de famílies, podia ser més o menys dinàmica, però a través de les xarxes matrimonials i patrimonials havia aconseguit «deturar el traspàs de famílies ascendides dels estaments no privilegiats» als càrrecs municipals, gràcies a la lenta absorció dins l’elit tradicional.³⁸ Sota la llum de les dades que tenim, potser aquest procés no s’havia consolidat en el cas barceloní a finals del segle XVII. Certament, cal aprofundir encara més en les xarxes familiars, però sembla clar que hi ha una absència total entre els

33. FARGAS, *Família...*, pàg. 212 i ss.

34. John H. ELLIOTT, *España y su mundo*, Madrid, Alianza, 1990, pàg. 108.

35. Les més freqüents són els Duran, Colomer, Costa, Massanés, Mercader, Oliver, València i Vidal. Cap d’aquestes famílies pertany a la llista dels grups estudiats per M. Adela Fargas.

36. Abans de 1706, trobem a Fèlix Boneu, Magí Barrera, Miquel Colomer, Onofre Sidós, Josep Aparici, Pau Saiol. Per després de 1706, Oleguer Argemí, Joan Colomer, Joan Pau Llorens, Geroni Alabau, Joan Puigguirguer i Francesc Antón Vidal.

37. Fèlix Boneu, Onofre Sidós, Miquel Colomer, Josep Companys, Anton València, Francesc Orriols i Francisco Anton Vidal.

38. FARGAS, *Família...*, pàg. 411. Vegeu també PASSOLA, *Oligarquía...*, pàg. 635.

membres més freqüents del Consell Plenari de les grans famílies barcelonines de principis de segle XVII. Això no posa en dubte els plantejaments d'aquests historiadors, sinó que més aviat enriqueix la seva anàlisi. Tant Passola com Fargas han fet estudis en marcs temporals grans, la qual cosa els permet descobrir les grans continuïtats familiars i transmetre una imatge de les elits que controlen la institució en el temps. Ara bé, quan s'analitza aquesta situació en marcs temporals més petits, potser cal matisar els plantejaments. Sembla molt difícil poder dir que una gran família té un gran poder polític quan els seus membres no estan presents a les reunions del Consell Plenari ni acaparen de manera continuada en un període breu de temps les conselleries. Això és el que succeeix amb el cas de Barcelona a finals del segle XVII. Els anys de la Guerra de Successió són anys d'una intensa activitat política, i el fet que no sigui possible identificar grups significatius de persones permanentment presents als organismes rectors de la Ciutat ens porta a considerar que ens trobem davant d'un tipus de govern molt més participatiu del que s'ha considerat fins ara.

L'estudi d'aquesta classe dirigent ens permet també analitzar el comportament de cada estament. En el cas dels mercaders, es constata que per al període 1698-1714, 20 persones van estar al Consell en més del 50% dels anys, i això suposa un 32% del total de mercaders. Això sí que potser s'apropa més al que podríem qualificar d'una elit dirigent. Aquestes persones, curiosament, són les grans fortunes de l'època: Josep Duran, Joan Pau Llorens, els Colomer o Joan Puiggriguier. Les xifres canvien notablement per al cas dels ciutadans i dels militars. Només 13 dels 127 ciutadans van ser membres del Consell de Cent en més del 50% dels anys, la qual cosa suposa un 10% del total. Resulta difícil poder identificar un líder clar, fora del cas ja mencionat de Fèlix Boneu (76%) o potser Francisco Costa (65%). Les xifres de la resta de membres són menors al 60%. Persones que han passat a la història com Emanuel Flix, té un 52%, i Rafael Casanovas un 41%.

El cas dels militars és el més extrem. Només dues persones del total de 85 militars diferents que van ser membres del Consell aquells anys ho van fer en més del 50% dels casos: un 2%. Aquests membres van ser Joan Ponsic i Anton València, dues persones ben significatives, que no responen al perfil de noblesa titulada. Joan Ponsic era cavaller des de 1684 i estava casat amb Caterina Lledó Dalmases, d'origen mercantil. Anton València era fill del conegut advocat Lluís València. Amb xifres menors al 50% trobem a Alexandre Boixadors, Ramon Copons, Ramon Codina, Joan Claresvalls, Gabriel Bòria i Emmanuel Ferrer i Sitjes. Tot plegat, aquestes dades posen de manifest que la noblesa no sembla que hagués tingut un interès especial en entrar en el Consell de Cent per assolir noves quotes de poder. No trobem gairebé cap comte o marquès, fora dels casos dels Dalmases, Ribera, i Cordelles, tots ells títols posteriors a 1702. Al contrari, el que sembla és que els interessats en seguir en el Consell de Cent eren els mateixos ciutadans honrats i mercaders que havien estat ennoblits. És precisament dins d'aquest grup on trobem les famílies oligàrquiques estudiades per Fargas, com ara els Terré, els Codina o els Magarola.

Així, doncs, si hem de parlar d'endogàmia dins el Consell de Cent, sembla que només es podria dir dels mercaders. Com s'explica aquest fet? En part perquè els ciutadans i els militars tenien accés a altres institucions en les quals podien influir: la Diputació, el Braç Militar i la Conferència dels Tres Comuns. Per a ells, el Consell de Cent era una de les plataformes d'influència política, però no era l'única. Els mercaders gaudien de menys vies de penetració política, la qual cosa ens pot ajudar a entendre perquè són lleugerament més endogàmics que la resta d'estaments.

Arribats a aquest punt, cal enllaçar aquestes reflexions amb el poder i prestigi que adquirí el Consell de Cent per sobre de la Diputació gràcies a la Conferència. Les dades recollides fan difícil de pensar que aquest procés fos conseqüència d'un grup dirigent concret amb un pla establert. Com s'explica, doncs, aquests procés? Per l'aparició a Barcelona d'una nova classe dirigent, dinàmica, d'àmplia base social, formada especialment per antics mercaders ascendits, burgesos i petita noblesa. Precisament la classe social dibuixada fa poc per Albert García Espuche.³⁹ Algunes dades ens poden ajudar a entendre-ho millor. Per exemple, el 48% dels membres de la Conferència dels Tres Comuns van ser membres del Consell de Cent. Entre ells trobem a personatges com Ignasi Bòria, Joan Baptista Reverter, Francesc Montfar, Ramon Sabater o Magí Barrera. D'alguna manera, i aquesta és la idea que voldríem transmetre, el fet que el Consell de Cent utilitzés la Conferència com un instrument per augmentar el seu poder no es va manifestar únicament en tot el seguit d'actuacions polítiques que hem vist abans. Era el resultat del canvi social que experimentava la classe dirigent catalana, en la qual els mateixos membres de la Conferència eren els que estaven presents al Consell de Cent. No era tant un procés de penetració com de simbiosi. És molt significatiu constatar que dels 4 membres més freqüents a la Conferència, tres havien estat membres prominents del Consell de Cent, i dos d'ells amb xifres ben notables (Salvador Massanés amb un 59% i Joan Llinàs amb un 47%). Si obrim encara més el marc d'anàlisi, trobem que dels 26 membres més freqüents a les conferències dels Tres Comuns, 19 eren o havien estat membres del Consell de Cent durant aquells anys, la qual cosa representa un 66% del total.⁴⁰

Aquesta simbiosi institucional, en la qual eren les mateixes persones les que participaven a les tres institucions, es pot veure amb altres dades. Per exemple, trobem 35 persones que durant aquells anys van participar simultàniament al Consell de Cent, al Braç Miliar i a la Conferència. A més, del total de 216 ciutadans i militars que van ser membres del Consell de Cent en el període analitzat, 76 també van intervenir en el Braç Militar: un 35%. Aquestes dades posen de manifest que la base social del Braç Militar no era tan diferent de la Ciutat i reforcen les impressions d'Elliott quan considerava que «El Braç Militar existia simplement per expressar les opinions de l'aristocràcia, i especialment la de Barcelona».⁴¹

Si el Consell de Cent va assolir a finals del segle XVII un poder i lideratge polític tan gran, fins al punt de superar amb contundència a la Diputació, no fou resultat de cap maniobra política. No hi havia al seu interior cap grup tancat, ni grans famílies que dirigissin permanentment els fils de la seva actuació. Era la manifestació natural d'una nova classe dirigent dinàmica i d'àmplia base social, que va trobar en el Consell de Cent una via per poder influir en la vida política del país, però que no era pas l'única via de penetració. El Braç Militar i la Conferència dels Tres Comuns van ser altres dels instruments utilitzats per aquesta nova classe dirigent. Una classe dirigent nascuda, com recordava Albert García Espuche:

39. Albert GARCIA ESPUCHE, *Barcelona entre dues guerres: economia i vida quotidiana, 1652-1714*, Vic, Eumo, 2004.

40. MARTÍ FRAGA, *La Conferència...*, pàg. 377 i ss.

41. ELLIOTT, *La revolta catalana...*, pàg. 154.

De la fusión entre ciudadanos y caballeros [...], una clase dominante cuyos fundamentos estaban constituidos tanto por el feudo como por la mercadería y las profesiones.⁴²

Una reflexió no molt allunyada dels plantejaments que James Amelang apuntava ja fa anys:

L'augment real de la representació corporativa en el govern local durant el segle XVII féu de Barcelona un cas únic entre les ciutats de l'edat moderna.⁴³

Era la voluntat d'augmentar la representació corporativa la que féu que aquesta nova classe dirigent busqués nous mecanismes de representació política. En aquest sentit, el progressiu creixement del prestigi del Consell de Cent davant la Diputació no era el resultat d'un enfrontament entre consellers i diputats pel poder, sinó resultat del desig d'aquesta classe dirigent d'ampliar la base política que decidia sobre els afers que afectaven a tota la comunitat política. Això explica tant el reforçament del paper polític del Braç Militar com l'aparició de la Conferència dels Tres Comuns. En aquest context, el Consell de Cent, degut a la seva flexibilitat social, havia esdevingut una peça fonamental per aconseguir aquest objectiu, i per això va afavorir el desenvolupament de la Conferència. En el fons, es tractava d'evitar que 6 diputats i oïdors decidissin sobre el futur de Catalunya. Calia que les decisions claus les prenguessin tots junts: els 6 consellers amb els 144 membres del Consell de Cent, els membres de la Conferència, els membres del Braç Militar i els diputats. Analitzat des d'aquesta perspectiva, el fet que el Consell de Cent hagués avançat en poder, prestigi social i reconeixement internacional a la Diputació no era tant una victòria política com l'afirmació de la nova classe dirigent que guiava les institucions catalanes.

42. Albert GARCIA ESPUCHE, *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña 1550-1640*, Madrid, Alianza, 1998, pàg. 300.

43. James AMELANG, «L'oligarquia ciutadana a la Barcelona moderna: una aproximació comparativa», *Recerques*, 13 (1983), pàg. 7-25. La cita és a la pàg. 9.